

[Forårsmøde i Selskab for Kirkeret 2009. De nordatlantiske kirkeordninger – baggrund, status og perspektiver]

Grønland, Grundloven og Gejstligheden

- Folkekirken i Grønland

Af: Biskop Sofie Petersen

- 1.0. Et kortfattet historisk overblik
- 2.0. Kirken i Grønland i dag
 - 2.1. Retskildegrundlaget
 - 2.2. Kirken
- 3.0. Grønlands Selvstyres udfordringer
 - 3.1. Lov om Grønlands Selvstyre § 23, stk. 4. En kirkeretlig konsekvensberegning
 - 3.2. Hjemtagelsen af Biskoppens ansættelsesområde
 - 3.3. Sammenligningen med Færøerne
- 4.0. ”Selvstændige” kirker i Grønland og på Færøerne
 - 4.1. *Selvstændig* i forhold til de grønlandske myndigheder/Grønlands Selvstyre?
 - 4.2. *Selvstændig* i forhold til ”Den danske Folkekirke”?
- 5.0. Grønlands status af *stift* efter indførelsen af selvstyre
- 6.0. Konklusion

To måneder før indførelsen af Grønlands Selvstyre – den 21. juni 2009, på 30-året for Grønlands Hjemmestyre, er det mig en stor fornøjelse at bidrage under dette forårsmødes tema.

Artiklen sigter på at give læseren en kortfattet indsigt i de historiske data vedrørende ”Kirken i Grønland”s tilblivelse, for derefter at flytte sig tidsmæssigt op til indførelsen af Grønlands Hjemmestyre, hvor særligt retsgrundlaget for Kirken i Grønland gennemgås som baggrundsviden for også de senere afsnit. Jeg har også fundet plads til et opdateret øjeblik-billede med hensyn til den gejstlige bemandingssituation tillige med nogle yderligere stamdata fra Kirken i Grønland. I respekt af forårsmødets tema vil artiklen herefter og særligt forholde sig perspektiverende til Grønlands forestående selvstyreindførelse. I den forbindelse har det været mig særligt magtpåliggende at byde debatterende ind i forhold til en statsretlig begrebsafklaring på folkekirkenes område.

1.0. Et kortfattet historisk overblik

Den grønlandske missions- og kirkehistorie tager, bortset fra en katolsk norrøn tid i dele af Grønland i perioden ca. 1000 til 1500 e.Kr., sin begyndelse med Hans Egedes ankomst til Grønland år 1721.

Egedes mission, tillige med de tyske Herrnhutere som fulgte kort efter, påbegyndte den grønlandske kirketradition. Mission og handel, og dermed også kolonisation, var i de første 184 år frem mod år 1905 to uadskillelige størrelser i Grønland.¹

I 1905 fødtes Kirken i Grønland. Det hidtidige missionsområde, blev nu ved den første kirkelov i Grønland, Lov om Kirke og Skolevæsen i Grønland af 1. april 1905 til et provsti under Københavns stift, og landet inddeltes i præstegæld. Kirkebyggeriet tog fart, og på et nyoprettet seminarium i Nuuk påbegyndtes uddannelsen af kateketer.²

Ved Grundlovsændringen i 1953 fik Grønland status af amt, efter den nydefinerede § 1 sattes Grundloven i kraft for alle dele af Danmarks rige. Denne overgang fik ikke på det tidspunkt indflydelse på Kirkens liv og udvikling; vi måtte vente på Hjemmestyrets indførelse i 1979 før kirken atter oplevede en historisk milepæl.

2.0. Kirken i Grønland i dag

2.1. Retskildegrundlaget

Kirken i Grønland hviler i dag på et retsgrundlag bestående af Grundloven, Danske Lov, Kgl. autorisationer ved enten anordning eller resolution, Hjemmestyreloven, en bemyndigelseslov, samt de heri direkte eller indirekte hjemlede grønlandske regler, ifa. Landstingsforordninger og Landsstyrets bekendtgørelser.

Hjemmestyreloven fra 1978³ gav Grønland mulighed for at hjemtage kirkens område. En såkaldt § 5-hjemtagelse, hvor Grønland fik den *regelfastsættende* og *administrative* myndighed på området.

Kirken blev med det samme hjemtaget efter denne bestemmelse, hvilket udmøntede sig i den første såkaldte *bemyndigelseslov*⁴. Udstedelsen af en bemyndigelseslov illustrerer, at *lovgivningskompetencen* på området fortsat er hos folketinget i Danmark. Bemyndigelsesloven overdrager retten til at fastsætte regler for sagsområdet til Grønlands Hjemmestyre. Både den første og den anden, som nu også bliver den *sidste*, bemyndigelseslov fastslog udover Grønlands status inden for folkekirken nogle få indholdsmæssige rammer for den overdragede bemyndigelse. Begge bemyndigelseslove (§§ 3 hhv. 5) har direkte angivet den grønlandske retskildeform

¹ Interesserede læsere af den historiske vinkel henvises til: Sofie Petersen, *Arven efter Hans Egede – Den grønlandske kirke i dag*, i bogen *Fra oprører til apostel, Egedejubileet Kabelvåg 2008*, eller: Sofie Petersen, *Grønlands Kirke i dag* i antologien *Retsforhold og samfund i Grønland*, Nuuk 1998.

² Sofie Petersen, "Kirkelov for Grønland – 100 år", 2005.

³ Lov nr. 577 af 29. november 1978 om Grønlands Hjemmestyre.

⁴ Lov nr. 587 af 29. november 1978 om Kirken i Grønland.

Landstingsforordning som måden hvorpå Grønlands Hjemmestyre fastsætter sine nærmere regler for Kirken i Grønland.⁵

Generelt for Grønland gælder, at den lov- og landstingsforordnende myndighed ligger hos *Landstinget*. De områder hvor Landstinget har *lovgivet* på, er sagsområder hjemtaget efter Hjemmestyrelovens § 4⁶, jfr. stk. 4.

Den første bemyndigelseslov fra 1978 fastslog bl. a. Grønlands position som en del af Københavns stift (§ 1). Bemyndigelsesloven der afløste i 1993⁷, og som fortsat er gældende, gav Grønland status af *...et selvstændigt stift inden for den danske folkekirke* (§ 1), og indførte dermed også det første (lutherske) grønlandske bispeembede.⁸ (§ 3).

Denne status nydes fortsat i dag.

Det er således denne bemyndigelseslov, Lov nr. 264 af 6. maj 1993, som i øjeblikket er det umiddelbare retsgrundlag for Kirken i Grønland.

Der har siden den grønlandske stiftsdannelse været udvist en vis tilbageholdenhed i regelfastsættelsen på kirkens område. I perioden er der givet 8 landstingsforordninger, hvoraf 2 vedrører ændringer i eksisterende forordninger. Grønlands Landsstyre har, med hjemmel i disse eller af betydning for kirken, givet 10 bekendtgørelser i samme periode⁹. Retskildemængden i stiftstiden skal dog ses i lyset af, at der fortsat er regler af ældre dato i kraft med hjemmel i den første bemyndigelseslov.

I tillæg til retskilder fastsat direkte eller indirekte med hjemmel i den nugældende bemyndigelseslov, gælder der på kirkens område, foruden Grundlovsbestemmelserne, som vil blive behandlet nedenfor under afsnit 3.0., og de fra Danske Lov velkendte få, et antal sædvaneregler samt en del forskrifter fastsat ved Kgl. Anordning eller resolution – af overvejende liturgisk karakter.

Herudover har den grønlandske tjenestemandsløvs¹⁰ indvirkning på livet i kirken, idet præsterne er tjenestemandsansatte. På samme vis vil der naturligvis være anden generallovgivning af betydning for det kirkelige liv.

Tilbageholdenheden på regelområdet kan for en dels vedkommende betragtes som et klassisk fænomen i forholdet mellem ”stat-kirke”. Landstinget og Landsstyret har bevidst overladt til kirken at finde sin egen vej. For en anden dels vedkommende må den formodentlig tilskrives den omstændighed, at overgangen til stift, fra den første til anden bemyndigelseslov, indebar en

⁵ Jfr. også Hjemmestyrelovens § 5, stk. 2, fsva. retskildevalget.

⁶ Tillige med andre sagsområder, som ikke stod nævnt på bilagslisten over sagsområder tilhørende Hjemmestyreloven, men efterfølgende, jfr. § 7, er forhandlet til hjemtagelse efter reglerne i § 4.

⁷ Lov nr. 264 af 6. maj 1993.

⁸ Til afløsning for de tidligere betegnelser for den øverste gejstlige i Grønland: Landsprovst og senere Vicebiskop.

⁹ Grønlands Landsstyre, jfr. Hjemmestyrelovens § 1, stk. 2, leder forvaltningen. De for tiden 7 landsstyremedlemmer tilsvarende en regeringsmodel, herunder med ressortinddelinger. Kirken ligger i dag forvaltningsmæssigt placeret under Landsstyremedlemmet for Kultur, Uddannelse, Forskning og Kirke. Landsstyremedlemmet har udlagt sit ressortområde i et departement med en styrelse under sig.

¹⁰ Landstingslov nr. 21 af 18. december 2003 om Grønlands Hjemmestyres og kommunernes tjenestemænd i Grønland.

nedlæggelse af *kirkenævnet*¹¹ som hidtidig varetager af de forvaltningsmæssige opgaver i kirken, og overdragelse af disse opgaver til den almindelige forvaltning, som var ganske uden erfaring inden for kirkeforvaltning.

Oveni valgte man fra stiftstidens begyndelse *helt* at undtage det administrative område fra Biskoppens almindelige tilsynsforpligtelse,¹² således at Biskoppen i Grønland ikke har legalitetstilsynet, men (kun) det gejstlige tilsyn.

Med denne adskillelse fik man desværre også skilt en afgørende del af en saglig kirkeforvaltning væk. Bispeembedet som tilsynsførende på legalitetsområdet, med alt dets indsigt i de gejstlige og deres arbejdsområde og vilkår, var herfra ikke en del af forvaltningen, som middel- eller umiddelbar beslutningstager i det forvaltningsretlige system, endsige rådgivende, via indstillinger, for Landsstyremedlemmet på kirkens område.

Dette manglende led i bispeembedet har gennem årene sat forskellige fingeraftryk på Kirken i Grønland, hvoraf nogle er mere både tydelige og beregnelige end andre, hvor man derfor for den sidste kategoris vedkommende må nøjes med at gætte på hvad en sædvanlig struktur ville have ført til. Helt umiddelbart har det i hvert fald haft den konsekvens, at Kirken i Grønland i dag ikke er opbygget i en sædvanlig ”forvaltningspyramide”, hvor beslutninger og kompetencer ligger i mere eller mindre faste lag, med mulighed for rekurs opad i pyramiden.

De grønlandske provstier har eksempelvis selvstændige hovedkonti til egen drift og provstiets præstelønninger, og forhandler direkte med centraladministrationen herom, som ét eksempel på et krydsfelt uden afklaring. Biskoppen fører altså tilsynet med den gejstlige betjening, men kan grundlæggende ikke ”gøre noget ved det” dersom et område findes at skulle betjenes anderledes, idet provstens selvstændige bevilling bliver bestemmende for hvad der skal ske.

Sådan kunne der gives ganske mange andre eksempler på ”resultater” af den manglende pyramidestruktur generelt, og det ligeledes manglende administrative tilsyn for mit embede konkret.

Imidlertid forekommer der at være nye strømninger på vej i den henseende. Landsstyret har gennem længere tid arbejdet med et udkast til et nyt regelsæt på kirkens område, som synes egnet til at etablere og vigtigst udvikle kirken efter et klassisk forvaltningsmønster. Udkastet nåede dog hverken på efterårssamlingen for Landstinget i 2008, eller forårssamlingen 2009. Dermed skulle der være tid nok til at finjustere forslaget forvaltningsretligt på nogle enkelte men vigtige punkter, nemlig gennem en præcisering af de til overskrifterne og ånden i ændringen hørende kompetencer for de forskellige kirkelige organer, og de dermed forbundne (mulige) rekursadgange. Derefter har Kirken i Grønland fået en velfortjent og bestemt egnet platform for en fremtidig udvikling under Grønlands Selvstyre.

¹¹ Kirkenævnet var hjemlet i den første bemyndigelseslovs § 2, 2. pkt. til at forestå den centrale administration på kirkens område.

¹² Jfr. Landstingsforordning nr. 15 af 28. oktober 1993, hvor to bestemmelser fastslår opsplitningen: § 1: *Landsstyret varetager den centrale styrelse og administration af Kirken, og fastsætter bestemmelser herom.* Stk. 2.: *Biskoppen har ret til at udtale sig i kirkelige anliggender.* § 4: *Biskoppen over Grønlands stift varetager det gejstlige tilsyn med stiftets provster, præster og kateketer.*

2.2. Kirken

Kirken i Grønland baserer sig i 2009 på en finanslovsbevilling¹³ på kr. 43.271.000,- under Landsstyremedlemmet for Kultur, Uddannelse, Forskning og Kirke. Heraf afholdes samtlige lønninger og driftsposter inden for kirken. Kun området for kirkelig uddannelse, henholdsvis kateket- og organistuddannelsen og præsternes efteruddannelse er undtaget, og finansieres gennem to andre hovedkonti, som til sammen for 2009 har et budget på kr. 3.467.000,-.

Grønland som stift er inddelt i 3 provstier; syd-, midt- og nordprovstiet. Provsten for Midtgrønland er Domprovst.

Provstierne er inddelt i præstegæld, som efter kommunalreformen i Grønland¹⁴ nu som hovedregel udgøres af hver by med tilhørende bygder¹⁵. Provsten for Midtgrønland forestår de kirkelige opgaver i områderne udenfor den kommunale inddeling.

Der er, uforandret, 17 præstegæld i Grønland pr. 01. april 2009.

Der har til dato ikke været ført statistik over antallet af folkekirkemedlemmer blandt indbyggerne i Grønlands stift. Mit embede har nyeligt taget skridt til at få dette kortlagt gennem Grønlands Statistik med henblik på en procentangivelse. Jeg har ved tidligere lejligheder skønnet, at medlemsprocenten ligger nogenlunde stabil omkring de 85¹⁶. Dette mener jeg fortsat er tilfældet i dag.

Som nævnt i afsnit 2.1. er præstestillingerne i Grønland tjenestemandstillinger. Modsat Danmark, udelukkende tjenestemandstillinger. Efter den grønlandske tjenestemandsløvs optages disse stillinger efter antal, placering og klassificering på et årligt normativ.

Efter den nugældende normativ (2007) er der i antal normeret 30 præstestillinger, inklusiv stillingen som præst for den grønlandske menighed i Danmark.¹⁷ I forhold til disse 30 normeringer, er der pr. 01. april 2009 20 tjenestegørende præster. Jeg har i foråret efter samråd med mine provster foranstaltet 5 af disse stillinger opslået. Vi kender endnu ikke udfaldet af ansøgningsrunden.

Til den gejstlige betjening af Grønland hører også kateketerne, hvis tjenestegørende antal pr. 01. april 2009 udgør 71. Kateketen kan udføre mange af de kirkelige handlinger, men har dog ikke vielsesmyndighed, adgang til at konfirmere eller tilladelse til at afholde altergang.^{18 19}

¹³ Landstingets finanslovsbevilling.

¹⁴ Som trådte i kraft 01.01.2009.

¹⁵ Hjemmestyrets bekendtgørelse nr. 1 af 9. januar 2009 om inddeling i præstegæld.

¹⁶ Variationen fra 100 skyldes overvejende indvandring af personer fra andre trossamfund. Konvertering eller positiv udmeldelse af folkekirken blandt personer født i Grønland udgør antageligvis under 5 af de 15%, som i øjeblikket formodes at stå udenfor folkekirken.

¹⁷ Af de 30 stillinger er 3 provstenormeret. Biskoppens stilling er ikke en del af normeringen, idet ansættelsen er en stilling som dansk statstjenestemand.

¹⁸ Altergangen kan kateketen dog konkret søge tilladelse til hos Biskoppen.

Til betjening af Grønlands kirker og skolekapeller²⁰ hører naturligvis et yderligere antal organister og medhjælpere ved præstegældene; ligesom der på de fleste steder med menigheder af mindst 30 personer er oprettet og fungerer menighedsrepræsentationer.

Under et sammendrag af *status* for Kirken i Grønland, må det være på sin plads at fremhæve hvad jeg i min tid som Biskop er særlig stolt af vi har opnået i det grønlandske stift. Blandt de største ”enkelt-skalpe” vil jeg fremhæve: Den samlede grønlandske bibeloversættelse fra år 2000, Den nye Ritualbog (Rituali) fra år 2005, Alterbogen (Alterbogi) ligeledes fra år 2005 (begge autoriseret ved Kgl. Anordning), Den nye, af Hendes Majestæt Dr. Margrethe d. II autoriserede, Salmebog (Tussiutit) fra år 2008, Koralbogen (Tussiutit erinaat) også fra år 2008. Derudover har de første 15 år som stift naturligvis givet Kirken i Grønland i massevis af positive oplevelser, specielt på trossamfundssiden. Mængden af grønlandsk sproget litteratur indenfor teologien er stærkt voksende i disse år, for en stor dels vedkommende takket være Biskop emeritus, Kristian Mørch, ligesom det generelle uddannelsesniveau har løftet sig med etableringen af bachelor-uddannelsen i teologi på universitetet i Nuuk (Ilisimatusarfik).

Alt i alt en positiv udvikling, som det også er kirkens ansvar fortsætter ind i og under Grønlands nye styreform.

Jeg skal i de følgende afsnit søge at kortlægge nogle afgørende begreber i relation til Grønland, Kirken i Grønland og det folkekirkelige begreb, af betydning for ikke blot forståelsen af et kirkenavn, men i særdeleshed også dets indhold og platform for fremtidig udvikling.

3.0. Grønlands selvstyres udfordringer

Som nævnt ovenfor under 2.1. er kirkens område for nuværende hjemtaget som et tilskudsfinansieret område efter Hjemmestyrelovens § 5. Med dette hjemmelsgrundlag har Grønland i øjeblikket den *regeludstedende* og *administrative* myndighed på kirkens område.

Lovgivningsmagten ligger fortsat hos Danmark, som i øjeblikket har lovgivet den såkaldte ”Bemyndigelseslov” – Lov nr. 264 af 6. maj 1993 – Kirken i Grønland. Det er denne bemyndigelseslov, der i dag er hovedhjemmel for de grønlandske regler på kirkens område, bl.a. for den nugældende Landstingsforordning om Kirken (nr. 15 af 28. oktober 1993).

Det bemærkes i den forbindelse, at hjemtagelsesgrundlaget - de 2 principielt forskellige måder et sagsområde kan være ”overtaget” på - afspejles i den grønlandske (fortrinsvise) retskilde på området. Et område som Grønland har overtaget den lovgivende og udøvende magt for – efter Hjemmestyrelovens § 4 – reguleres i Grønland ved *Landstingslov*. Et område som Grønland har den

¹⁹ Det vil være for omfattende ift artiklens emne at gå dybere ind i de mange øvrige forskelle inden for den grønlandske gejstlighed; men det skal dog kort nævnes, at disse forskelle er tilstedeværende, også inden for præstestanden hvis uddannelsesbaggrunde er ganske forskellige.

²⁰ Der i antal tæller ca 78 fungerende bygningssteder.

regeludstedende og administrative magt for – overtaget efter Hjemmestyrelovens § 5 – reguleres i Grønland ved (trin lavere) *Landstingsforordning*.²¹

Med indførelsen af Grønlands selvstyre den 21. juni 2009 ophæves *bemyndigelsesloven*²².

Af udkastet til Lov om Grønlands Selvstyre, § 23, stk. 4, fremgår det, at Grønlands Selvstyre har (*pr. lovens ikrafttræden – får*) den lovgivende og udøvende magt inden for sagsområder, der er overtaget efter § 5 i den nuværende hjemmestyrelov.

Retsgrundlaget for Den grønlandske Kirke vil følgelig ændre sig afgørende pr. den 21. juni 2009.

Den lovteknisk velsammenhængende forbindelse mellem overgangen af den lovgivende og administrative myndighed på kirkens område, og ophævelsen af bemyndigelsesloven fra 1993, gør dermed arbejdet med kirkens hjemtagelse til Grønland endeligt og færdigt. Der vil efter den 21. juni 2009 ikke være mere, som Grønland kan overtage på kirkens område, jfr. i det hele også nedenfor om fænomenet ”en selvstændig kirke”, og afsnit 3.1. om den kirkeretlige konsekvensberegning af selvstyrets indførelse.

Overgangen af lovgivningsmagten og den udøvende magt (også) på kirkens område til Grønland har ved første øjekast ikke de store praktiske betydninger. Sprogligt omtales kirken som oftest som allerede overtaget i Grønland, og en yderligere detaljerighed i henseende til specifikt retsgrundlag og eventuelle forfatningsretlige konsekvenser af en ”endelig” hjemtagelse har ikke haft nogen central placering i den grønlandsk-danske selvstyrekommissions betænkning.

Som det vil vise sig i det følgende er der dog, om ikke teologiske, så i hvert fald kirkeretlige konsekvenser af det forestående grønlandske selvstyre. Opgaven må bestå i at beskrive disse, forstå dem og handle derefter.

3.1. Lov om Grønlands Selvstyre § 23, stk. 4: ”Grønlands Selvstyre har den lovgivende og udøvende magt inden for sagsområder, der er overtaget efter § 5 i lov om Grønlands hjemmestyre.”

– en kirkeretlig konsekvensberegning

Indledningsvis skal det nævnes, at retsområdet for de administrative forskrifter – kgl. Anordning – falder bort.

Folketingets (Danmarks) love på kirkens område, skal efter 21. juni 2009 ikke længere udstyres med en ikrafttrædelsesbestemmelse om at loven, eventuelt med ændringer som følge af grønlandske forhold, kan sættes i kraft ved Kgl. Anordning.²³

Men også de mange kirkelige autorisationer i Grønland, som ligeledes sker ved Kgl. Anordning eller Kgl. Resolution; bibeloversættelse, salmebogen, ritualerne og alterbogen berøres i fremtiden af

²¹ Samme retskildeopdeling genfindes i statsministeriets Vejledning om behandling af sager vedrørende Grønland og om retningslinier for ministeriers og styrelser forholds til Grønland, afsnit 1.2. I afsnit 1.3. bemærkes endvidere, fsva de efter § 5 hjemtagede områder, et vist fortsat ministeransvar netop omkring bemyndigelseslovenes rammer.

²² Jfr. (udkast til) Lov om forskellige forhold vedrørende Grønlands Selvstyre § 7, nr. 19.

²³ Jfr. også Grønlandsk-dansk selvstyrekommissions betænkning om selvstyre i Grønland, April 2008, p. 78.

selvstyrelovgivningens hjemtagelse af netop den udøvende magt. De Kgl. Anordninger eller Resolutioner vil nemlig efter alt at dømme, efter overgangen af selve den lovgivende og udøvende magt, pr. 21. juni 2009, mangle en minister som efter Grl. § 14 kan kontrasignere til endelig gyldighed for Regentens underskrift, på disse retsfor skrifter.²⁴ Der bliver således tale om et opgør for Grønlands vedkommende med den sædvanebaserede udtrykkelige retsnormering af liturgiske spørgsmål.

Dermed skal Grønland ved en kommende Landstingslov om kirken afgøre hvem der efter den 21. juni 2009 i Grønland eventuelt kan "autorisere" inden for det område, som i øjeblikket dækkes af de Kgl. Anordninger og tilsvarende resolutioner. Så vidt forstås, at man på Færøerne har overladt det til en Lagmand. Hvem rette "autoriserende" instans for fremtiden skal være i Grønland, bør drøftes grundigt blandt både kirkens og administrationens interessenter. I den forbindelse bemærkes det, at også en indstillende myndighed til autorisationen skal udfindes.

Netop denne konsekvens, sammenholdt med det i Grønland politiske ønske om at overlade mere indflydelse til kirken selv, kunne måske også blive startskuddet til en debat om man i selvstyret skulle etablere et stiftsråd med et vel gennemtænkt kompetenceforhold, til styrkelse af kirkens almene forvaltningsmæssige struktur, og til afgrænsning ift den almindelige forvaltning i Grønland, hvor man desværre må indrømme, at kirken ikke har haft nogen nævneværdig prioritering.

Andre kirkeområder må ligeledes fremover dækkes af Grønland selv. Som berørt i afsnit 6.0. har specielt regler på kirkebogsområde i årevis savnet en entydig afklaring, ligesom en medlemskabslov synes at banke på i nær fremtid, eventuelt indarbejdet i en veltilrettelagt kommende helt overordnet Landstingslov om kirken.

Afslutningsvis for konsekvensberegningen, og som nævnt ovenfor, skal det anføres, at sammen med hjemtagelsen af Biskoppens ansættelse, som behandlet neden for, har Grønland med selvstyrelovgivningen gjort "rent bord" på kirkens område. Der er pr. 21. juni 2009 ikke mere – indholdsmæssigt – at overtage på kirkens område.

3.2. Hjemtagelsen af Biskoppens ansættelsesområde

(Udkast til) Lov om forskellige forhold i forbindelse med Grønlands Selvstyre bestemmer i § 8, at den ved lovens ikrafttræden (kongelig udnævnt/) ansatte Biskop, skal tilbydes ansættelse på lige vilkår fsva. løn-, ansættelses- og pensionsvilkår, under vedkommende grønlandske myndighed.

Der er naturligvis tale om en fakultativ adgang til at skifte arbejdsgiver for mit personlige vedkommende. Kommende grønlandske Biskopper skal ansættes på almindelige grønlandske tjenestemandsvilkår.

²⁴ Idet tilsyneladende kun en dansk minister efter justitsministeriets opfattelse kan opfylde kriteriet til kontrasignatur, efter Grl. § 14, jfr. kirkeministeriets dokument nr. 327313 om Kongehusets stilling i Den danske Folkekirke, p.2.

3.3. Sammenligningen med Færøerne

Til trods for de ganske store forskelle mellem Grønland og Færøerne, geografisk, historisk som kulturelt, vil der jo alene på grund af rigsfællesskabet være sammenligninger som kan gøres.

I tilfældet ”kirken” må man dog indledningsvis gøre sig nogle forskelle klar, når der bredt og i overskrifter tales om hjemtagelse og/eller overtagelse, og drages paralleller til Grønland.

Grundlaget for den færøske overtagelse af kirken var (folketings-) Lov nr. 578 af 24. juni 2005 (kaldet Overtagelsesloven). Af § 3, stk. 1 fremgår: *De færøske myndigheder har den lovgivende og udøvende magt inden for de sager og sagsområder, der er overgået efter § 2.*

Af lovens § 2, stk. 2 fremgår: *Sager og sagsområder, der fremgår af den som bilag til loven tilføjede liste I, overgår til de færøske myndigheder på tidspunkter, der fastsættes af de færøske myndigheder efter forhandling med de danske myndigheder.*

På bilagslisten (Liste 1) er folkekirken opført som nr. 2.

På den lovbaggrund indledtes de (sidste og) afgørende forhandlinger mellem Færøerne og Danmark, som den 20. april 2007 udmøntede sig i en erklæring mellem den færøske landsstyreformand og daværende danske kirkeminister Bertel Haarder om Færøernes overtagelse af ansvaret for folkekirken.

En fremgangsmåde lige efter loven, og på datoen for overtagelsen af ansvaret, den 29. juli 2007, var man på Færøerne klar med en Lagtingslov om folkekirken på Færøerne.²⁵

Det bemærkes i den forbindelse, at Høgni Hoydal en måned efter erklæringens underskrivelse, på den 25. maj 2007 stillede følgende spørgsmål²⁶ til Kirkeministeren. Jeg har valgt at gengive såvel spørgsmål som svar i deres fulde længde:

Spørgsmål: ”Vil folkekirken i Færøerne efter en færøsk overtagelse af sagsområdet i henhold til den danske regerings opfattelse være en selvstændig kirke, som kan gå i andre retninger end den danske folkekirke, når det gælder lovmæssigt grundlag, traditioner, rammer og samarbejde med kirker i andre lande?”

Svar: Færøsk overtagelse af sagsområdet ”folkekirken” betyder, at de færøske myndigheder i henhold til § 3 i lov nr. 578 af 24. juni 2005 om de færøske myndigheders overtagelse af sager og sagsområder (herefter overtagelsesloven) får den lovgivende og udøvende magt vedrørende folkekirken på Færøerne.

Det er således de færøske myndigheder, som fremover skal skabe rammerne for folkekirkens videre udvikling på Færøerne inden for grundlovens rammer.

Det følger i den forbindelse af grundlovens § 1, at grundloven gælder for alle dele af Danmarks rige og dermed også for Færøerne. Grundlovens § 4 bestemmer, at Den evangelisk-lutherske kirke er folkekirken og understøttes som sådan af staten. Folkekirkens bekendelsesskrifter er det hellige bibelske skrift, det Apostoliske, Nicæniske, Athanasii Symbol og den uforandrede Aar 1530 overgivne Augsburgske Bekendelse samt Luthers lille Katekismus.

Det følger endvidere af pkt. 3.2.2.2. i de almindelige bemærkninger til overtagelsesloven, at de rammer og traditioner, som er folkekirkens, også fortsat er fælles for hele kongeriget efter færøske overtagelse af folkekirken. Det betyder, at det f.eks er en forudsætning, at der fortsat er et gejstligt tilsyn med stiftets præster og menigheder med ansvar for, at præsternes embedsførelse er i overensstemmelse med folkekirkens bekendelsesskrifter.

²⁵ Lagtingslov nr. 60 af 7. juni 2007. Også Lagtingslov nr. 61 af samme dato om folkekirkens økonomi, der blandt andet indfører kirkeskat på Færøerne, lå klar til ikrafttræden pr. ansvarsovertagelsesdagen den 29. juli 2007.

²⁶ Spørgsmål nr. S 4760, Høgni Hoydal 25. maj 2007, Til Kirkeministeren om den færøske folkekirkes selvstændighed.

Spørgsmål og svar belyser hovedsageligt to ting. For det første synes det at give svaret på hvad der kendetegner overtagelsen af sagsområdet ”folkekirken”, nemlig overgangen af den lovgivende og udøvende magt. Dernæst besvarer det afgrænsende for overtagelsen, at folkekirkens *rammer og traditioner* fortsat er gældende på Færøerne. Samme synspunkt kan genfindes i kirkeministeriets notat, som citeret i note 29, hvor også overtagelsen sprogligt betegnes afgrænsende til ”*den færøske del af folkekirken*”.

Som det fremgår af den færøske selvstændighedsproces inden for kirkens område, er den ingenlunde *indholdsmæssig* anderledes eller unik ift den selvstyrelovgivning som i øjeblikket er på vej igennem folketingets beslutningsproces. Den er tværtimod juridisk identisk. Politisk har begrebet ”selvstændig kirke” fornuftigvis bare ikke haft samme plads i den offentlige debat i Grønlands selvstyreproces, om end der dog har været enkelte politiske røster som har båret præg af et manglende kendskab til kirkeordningen.

I det følgende afsnit skal jeg forsøge at belyse det fornuftige heri, tillige med nogle tilhørende begrebsafklaringer for så vidt angår ”selvstændige kirker”.

4.0. ”Selvstændige” kirker i Grønland og på Færøerne?

De nordatlantiske kirker er kirkeretligt født i Grundloven, døbt i Grundlovens § 4’s navn - men kan naturligvis antage mellemløbet.

Grundlovens bestemmelser gælder, jfr. § 1, for hele riget. Grundlovens § 1 blev indsat ved grundlovsændringen i 1953 med det formål at skabe en forfatningsretlig enhed mellem på den ene side Danmark og Færøerne, og på den anden side kolonien Grønland. Med dén bestemmelse skiftede Grønland statsretlig status fra koloni til en ligestillet del af riget.

Når bestemmelsen i Grundlovens § 4 taler om ”den danske folkekirke”, må der således være tale om *rigets* folkekirke.

Herfra er den megen tale om selvstændige kirker overvejende et definitionsspørgsmål. Når man taler om en ”selvstændig” kirke bliver man vel samtidig nødt til, at kunne sætte det i forhold til noget – *selvstændig* fra hvad? Hvori består selvstændigheden?

Selvom der grundlæggende er tale om uadskillelige størrelse, vil jeg for overblikkets skyld forsøge at ”selvstændigheds-spørgsmålet” i de i to hyppigste billeder jeg er bekendt med, og udelukkende med Grønland som moment:

4.1. *Selvstændig* i forhold til de grønlandske myndigheder/Grønlands Selvstyre?

Kirke og stat er gennem Grundlovens § 4 forbundet. En (fuldstændig) adskillelse mellem kirken og staten, vil kræve en Grundlovsændring af denne bestemmelse. Dette gælder i Danmark, og er derfor, som en selvfølge, også grundlæggende for kompetencedelegationen til Grønland.

Alle kirkelige interesser forekommer da også at nikke hertil, og fremhæver forpligtelsen til hos de atlantiske selvstyremyndigheder at understøtte kirken både økonomisk og ”på anden vis”, ganske som Grundlovens § 4 foreskriver, og helt i modsætning til andre trossamfund i riget.

Den forpligtelse som Danmark siden 1849 således har haft på kirken, er på samme måde kernen for *delegationens omfang* til Grønland. De grønlandske Selvstyremyndigheder skal, principielt på statens vegne, jfr. netop § 4, der hér kommer til at virke delegationsbegrænsende, understøtte kirken økonomisk og på anden vis, og kan altså på grund af delegationsbegrænsningen ikke selv vælge om man vil skære finansieringen af kirken bort. Ligesom de civile retsvirkninger af de (folke-) kirkelige handlinger i vid omfang må anses for beskyttet af § 4's ordlyden om *understøttes som sådan*.

Dermed ikke sagt, at man i Grønland ikke kan ”løsne båndene” mellem kirken og Grønlands Selvstyre. Det har man ved lov kunnet i Danmark med hjemmel i Grundlovens § 66 siden 1849, og det vil man følgelig også kunne gøre i Grønland ved Landstingslov, efter lovgivningsmagts overgang den 21. juni 2009 – i respekt af det netop oven for anførte om understøttelse, tillige med en fastholdelse af folkekirkens almindelige rammer og traditioner, herunder for gejstligt tilsyn af kirkens liv på evangelisk-luthersk grundlag.²⁷

På dén baggrund kan man vel sprogligt kun dårligt sige, at kirken kan opnå en *selvstændighed* i forhold til Grønlands Selvstyre, endsige rigsmyndigheden Danmark.

4.2. *Selvstændig* i forhold til ”Den danske Folkekirke”?

Den danske Folkekirke er en statens kirke gennem Grundlovens § 4. En nationalkirke.

En sammenlæsning af Grundlovens § 1 og § 4 byder os at forstå kirken, som institution og trossamfund, som et anliggende for hele riget.

Når der overhovedet statsretligt kan delegeres inden for dette rigsemnes område, kan det forklares med, at delegationen udelukkende forstås som en overdragelse af lovgivnings- og administrationsmyndigheden til Grønlands Selvstyre i forhold til en (afgrænset) del af folkekirken – ”*nemlig den del, der er i Grønland*”²⁸.

Kirkeforfatningsretligt kan der således aldrig blive tale om en adskillelse af Kirken i Grønland fra folkekirken (Den danske Folkekirke). Kirken i Grønland er og bliver en (sagligt afgrænset) del af Folkekirken i Grundlovens § 4's forstand, hvilende på grundloven, visse af Danske Lovs bestemmelser - og de med heri overensstemmende fastsatte Landstingslove, forordninger og bekendtgørelser.

²⁷ Som et lovgivningsmæssigt kuriosum i denne forbindelse, må man spørge sig om delegationen, tillige med en statsretlig fortolkning af bekendelsesskrifternes fastlæggelse gennem § 4, åbner for, at man i Grønland ved lov kan fastlægge et andet bekendelsesgrundlag end det fra DL 2-1, på, forudsætningsvist, utvivlsomt evangelisk-luthersk grundlag, som bl.a. Hans Gammeltoft-Hansen har åbnet en diskussionsdør på klem for (se eksempelvis Kirkeretsantologi, 2002, p. 10f) – dog ikke i sammenhæng med de nordatlantiske selvstændighedsprocesser.

²⁸ Med formuleringen fra JM's Lovafdeling, dok. MJO20001, 4.1. 2. afsnit in fine (om samme spørgsmål fsva Færøerne); i teksten med min indsættelse af ”Grønland”. Forholdet er naturligvis forfatningsretligt identisk.

Den grønlandske del af folkekirken, som vi i daglig tale kalder Kalaallit Nunaanni Ilagit (Kirken i Grønland) kan naturligvis frit optage andre navne, såsom "Folkekirken i Grønland" eller andre ligeså velklingende mellemnavne, nu, som senere under Grønlands Selvstyre, uden det af dén grund vil ændre på det oven for anførte.

Kun en ændring af Grundloven, eller et ophør af rigsfællesskabet, vil kirkeforfatningsretligt kunne ændre på den realitet, at Kirken i Grønland er en del af Den danske Folkekirke.²⁹

Ej heller i dette 2. billede kan man vel derfor tale om en *selvstændighed*.

Naturligvis, forstås, er betegnelsen "selvstændig kirke" i sidste ende udelukkende afhængig af forfatterens eller læserens egen forståelse heraf. Men hvis begrebsfastlæggelsen skal række udover det rent ceremonielt betegnende, og måles på grundlag og indhold, må laveste fællesnævner for forståelsen af en *selvstændig* kirke, være en kirke hvis rigsdel har overtaget den lovgivende og udøvende magt på området. Jeg vil dog advare mod den overdrevne brug af sådanne pressevenlige overskriftsbetegnelser, idet de hovedsageligt forekommer egnede til at vildlede omkring kirkens reelle struktur, grundlag og forbindelser

Imod den udvidede fortolkning af begrebet "en selvstændig kirke" taler endvidere dens manglende ret til at undergå som folkekirke – mangel på "dødssubjektivitet". Grundlovens § 4, jfr. § 1 må fortolkes således, at nationalkirken (Den danske Folkekirke, som navneomtalt i § 4) er folkekirke på rigsplan. "Folkekirke" da den er kirke for en overvejende del af befolkningen. Skulle det utænkelige, at medlemstallet for Grønlands vedkommende faldt til under 50% af befolkningen, ville dette delfænomen ikke være et gyldigt argument for at betragte Kirken i Grønland som undergået med den konsekvens, at den grundlovsmæssige substituering fra Grønlands Selvstyres side skulle bortfalde. Folkekirke-kriteriet, den overvejende del af befolkningen, må skulle sammentælles på rigsplan.

5.0. Grønlands status af *stift* efter indførelsen af selvstyre

På baggrund af de ovenfor dragede erkendelser, må man vel tillige stille spørgsmålet om Grønlands fremtid som selvstændigt stift.

En status der lovgivningsmæssigt er fastslået i den førømtalte bemyndigelseslov fra 1993, § 1; som altså ophæves pr. den 21. juni 2009.

Den (folke-) kirkelige stiftsinddeling har generelt gennem århundreder skiftet i antal og størrelse.

Den grønlandsk-danske selvstyrekommission har ikke taget stilling til, fremsat ønsker, eller foreslået ændringer hertil, og det må på den baggrund, sammenholdt med kirkens fortsatte konstitutionelle tilhørsforhold i folkekirken, forekomme mest nærliggende om man viderefører

²⁹ Synspunktet omkring folkekirken som enhedskirke/rigskirke synes forudsætningsvist også at være bærende, når Kirkeministeriet i dok. 326516, den 8. maj 2007 i svar til Folketingets Kirkeudvalg skriver: *Færøsk overtagelse af sagsområdet "folkekirken" vil betyde, at de færøske myndigheder i overensstemmelse med § 3 i lov nr. 578 af 24. juni 2005 om de færøske myndigheders overtagelse af sager og sagsområder får den lovgivende og udøvende magt vedrørende den færøske del af folkekirken* (min fremhævning).

opfattelsen af Grønland som et selvstændigt stift. Selvstændigt her forstået, som uafhængig af folkekirkens andre stifter, nu endvidere understreget ved at Grønland har lovgivningsmagten på stiftets geografiske område. Antagelsen af den fortsatte stiftsstatus forekommer ingenlunde at kompromittere de nye lovgivere og udøvere, men udelukkende at være en naturlig videreførelse af det gode samarbejde med resten af folkekirken i en velkendt form og på yderst berigende måde for Kirken i Grønland.

Det forstås i den forbindelse, at en afgørende del af Kirken i Grønlands nødvendige forhold til omverdenen, ift inspiration, sammenhængende gejstlig uddannelse og udvikling, litteratur, almindelig kirkelig videndeling, har praktisk rod, direkte eller indirekte, i vores grundlæggende stiftssamarbejde med resten af folkekirken, herunder gennem deltagelse på bispemøder, og de heraf utalligt udspringende initiativer.

Grønland, såvel som Kirken i Grønland, får også i fremtiden brug for ydre påvirkninger, støtte og en basis for videreførelse af nyttige traditioner. Her er det formaliserede stiftssamarbejde, tillige med folkekirkens almindelige samlingspunkt som brohoved til resten af den kristne verden og internationale organisationer som eksempelvis Luthersk Verdensforbund (LWF) og Kirkernes Verdensråd (WCC), af helt afgørende betydning for vores fortsatte udvikling.

Selvom det lovtekniske grundlag for Grønlands stiftsstatus således udgår med ophævelsen af bemyndigelsesloven den 21. juni 2009, må Grønland fortsat opfattes som et – måske mere passende og dækkende – *selvstyrende stift* i folkekirken.

6.0. Konklusion

Kirken i Grønland har som evangelisk-luthersk trossamfund et solidt fodfæste i Grønland.

Kirken i Grønland har som forvaltningsorgan levet en forståelig pionertilværelse i specielt perioden mellem indførelsen af Grønlands Hjemmestyre i 1979 og frem til stiftsdannelsen i 1993. Siden 1993 har Kirken i Grønland som forvaltningsorgan været i gang med en naturlig udvikling, som skal fortsættes dygtigt for også i fremtiden at kunne modsvare samfundets krav til en folkekirke og dens organisering. Særligt bør det forestående generelle lovarbejde på kirkens område være opmærksom på en præcis kompetencefordeling og beskrivelse heraf i trykte retskilder, herunder i spørgsmålet om hvilke sagsområder der er af rent faglig/teologisk karakter, og følgelig bør afgøres endeligt af Biskoppens embede.

Det uomtvisteligt opståede regeleftersløb på kirkens område kalder på en snarlig gennemgang af såvel kirkens ældste bekendtgørelser, eksempelvis på områderne for kateket og organistuddannelserne som de nutidige, herunder særligt de manglende grønlandske regler for kirkebøgers førelse og regelknoten på personnavneområdet (godkendende myndighed). Til imødegåelse af tiden som kommer vil betæknings- eller udvalgsarbejde omkring nedenstående kirkeretlige områder være anbefalingsværdigt på nuværende tidspunkt:

- Medlemskabslov
- Lov om kirkers brug
- Lov om kirkens økonomi

- Gejstlige læresager
- Trossamfundsgodkendelse

I rigsfællesskabet mellem Danmark og de nordatlantiske rigsenheder, synes disses kirker at have et mere vidtstrakt behov for en statsretlig, eller om man vil *kirkeforfatningsretlig*, afklaret position ifm. tidens selvstændighedsprocesser.

Den færøske overtagelse af kirken den 29. juli 2007 er i forskellige sammenhænge blevet udlagt som, at Kirken på Færøerne nu er *selvstændig*. Bagved det blotte *ord* lå en reel kompetenceoverdragelse. Færøerne overtog efter *forhandlinger*, som foreskrevet fremgangsmåde i overtagelseslovens § 2, stk. 2 ift overtagelsestidspunkt, ved erklæring underskrevet mellem Danmark og Færøerne den 20. april 2007, med hjemmel i den færøske overtagelseslovs § 3, stk. 1 (Lov nr. 578 af 24. juni 2005) sagsområdet ”folkekirken”, gennem en overtagelse af netop *den lovgivende og udøvende magt* på sagsområdet.

(Udkast til) Lov om Grønlands Selvstyre, § 23, stk. 4, bestemmer at *den lovgivende og udøvende magt* på sagsområdet folkekirken overgår til Grønland Selvstyre den 21. juni 2009.

Målt på lovens bogstav er grundlaget for Kirken i Grønland og den færøske kirke herefter det samme.

Grundlovens § 4 fastslår, at *den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke*. Grundlovens § 1 afgør, at også denne bestemmelse gælder i Grønland, såvel som på Færøerne. En sammenlæsning af de to bestemmelser må for *den danske folkekirke* som omtales i § 4, bevirke, at den er og forbliver ”*rigskirke*”.

Grl. § 3, 1. pkt. og § 4 er derimod ikke til hinder for, at der inden for rammerne af det evangelisk-lutherske, og på tilnærmelsesvis ensartede understøttende og gejstligt tilsynsførende vilkår, overlades en lovgivende og administrerende myndighed på kirkens område til en rigsenhed, som tilfældet er med Grønland pr. den 21. juni 2009.

Grundlovens § 4 indeholder således en delegationsbegrænsning i såvel trossamfunds-henseende (evangelisk-luthersk), som i henseende til kirken som forvaltningsorgan (Den danske Folkekirke).

Nogen adskillelse, forstået som indeholdende *et brud* med Den danske Folkekirke, må således anses for udelukket inden for rammerne af denne bestemmelse – tros- som forvaltningsmæssigt.

Afgørende notatmateriale ifm specielt Færøernes selvstændighedsproces, synes dog også at pege i denne retning, om end der udvises den største konduite ift velkendte politiske selvstændighedstanker.

Betegnelsen ”en selvstændig (folkekirke-) kirke” er meningsløs uden en tilhørende begrebsafklaring.

På det eksisterende forfatningsgrundlag, må betegnelsen *selvstændig kirke* være et eventuelt tilvalgt mellemnavn for den del af folkekirken (i ”rigskirke”-forstand) som er lokaliseret i en rigsdel hvis overordnede myndighed har overtaget den lovgivende og udøvende myndighed på området.

Den statsretlige placering som en fortsat del af rigets folkekirke, lader sig naturligvis uden problemer forene med det utvivlsomme faktum, at lovgivningsmagten på kirkens område i Grønland ligger hos Landstinget pr. den 21. juni 2009.

En kommende grønlandsk Landstingslov om Kirken i Grønland bør vel forholde sig hertil, og afspejle ”Kirken i Grønland”s status inden for grundlovens folkekirkebegreb (”Rigskirken”), underlagt Grønlands Selvstyre.

Litteraturliste

Petersen, Sofie. 2008. *Fra Oprører til apostel; Arven efter Hans Egede – Den grønlandske kirke i dag*. Egedejubileet Kabelvåg. Kabelvåg, Norge.

Petersen, Sofie. 1998. *Retsforhold og samfund i Grønland; Grønlands Kirke i dag*. Nuuk: Ilisimatusarfik.

Petersen, Sofie. 2005. *Kirkelov for Grønland – 100 år*. Nuuk.

Grønlands Hjemmestyre. 2009. *Finansloven*. Nuuk

Statsministeriet. 2001. VEJ nr. 143 af 03/07/2001. *Vejledning om behandling af sager vedrørende Grønland og om retningslinier for ministeriers og styrelses forhold til Grønland*.

GRØNLANDSK-DANSK SELVSTYREKOMMISSION. 2008. *Grønlandsk-dansk selvstyrekommisjons betænkning om selvstyre i Grønland*. København.

Kirkeministeriet. 2007. Notat. *Kongehusets stilling i Den danske Folkekirke*. Dokument nr. 327313.

Gammeltoft-Hansen, Hans. 2002. *Grundloven, religionsfriheden og Folkekirken*. I: *Kirkeretsantologi 2002*. Udg. Af Selskab for Kirkeret. Århus.

Justitsministeriet. 2002. *NOTITS om forholdet mellem grundlovens § 4 og færøsk overtagelse af folkekirken*. Dokument: MJO20001 (Statsretskontoret).

Kirkeministeriet. 2007. *Ministeriets besvarelse af brevhenvendelse fra Kirkeudvalget af den 20. april 2007* (KIU alm. Del – spørgsmål 36). Dokument nr. 326516.